

BEZPE NOSTNÍ HROZBY, STRATEGIE A PREDIK NÍ SCÉNÁ E: NOVÁ SYNTÉZA

SECURITY THREATS, STRATEGY AND PREDICTION SCENARIOS: A NEW SYNTHESIS

kolektiv autor Ú adu pro zahrani ní styky a informace

Abstract

The paper on security predictions and corresponding strategic documents works on the assumption that long-term security concepts cannot be based on an estimate of security threats expressed descriptively, as they are elusive (i.e. unable to be predicted) in this form. The article is thus grounded in the premise that security planning should be based not on knowledge of concrete threats, but rather on an idea of a resilient state system capable of adaptive and transformative response to a wide range of rather vague/unidentifiable security threats. This state-system approach should include adequate determination of the significance of the system's protected assets (interests), ranging from prosperity to integrity. The levels of asset significance determined in this way should be assigned with specific system parameters (mainly agent and dynamics) of corresponding threats (i.e. not only on the basis of an experts estimate). In addition, the paper states that aside from threats and asset significance captured as given above, security concepts should also include inspirational scenarios, in which phenomena formulated on the basis of pre-set system criteria will be the threats of protected interests of the state.

Key words

Security threats, resilience, strategy, security concept, national interests, prediction scenarios.

1 Úvod

Zásadní dokumenty typu bezpečnostní strategie i vojenské doktríny v t-inou vycházejí z poznání hrozeb, jimž jsou vystaveny zájmy hájené (chráněné) nebo bráněné příslušnými aktivitami (bezpečnostní i vojenská politika apod.). V české praxi se obvykle staví na pojetí, podle něhož strategie definuje působnost daného sektoru ve smyslu jeho fládoucí reakce na vyvstalou hrozbu; hrozba se tak stává skutečným východiskem tvorby strategických dokumentů (někdy se ale afl vytrácí vazba mezi hrozbou a chráněným zájmem) a příslušná sektorová politika je pak strategicky budována jako systém zajišťující ochranu i obranu proti známému nebezpečí.

Protože ale zvláště u dlouhodobě platných strategií jsou zmíněné hrozby konkrétně obtížně definovatelné nebo afl nedefinovatelné, budování bezpečnostních systémů jako obranných linií proti těmto nejasným hrozbám je nedostatečné, afl iluzorní. Teoretikové *risk managementu* proto pro civilní sféru (byznys) přicházejí s obráceným postupem: detailně nepredikovatelné a neidentifikovatelné (tzv. externí) hrozby přesněji nedefinují a místo toho se podrobně zabývají resiliencí, tj. schopností ohroženého subjektu absorbovat dopady hrozeb, adaptovat se na ně a po jejich odeznění znovu dosáhnout systémové rovnováhy, aniž by přitom došlo k porušení jeho funkcí.

Smyslem tohoto pojednání je ukázat, že formulování strategií založené na konceptu resilience je užitečné i pro široce chápanou bezpečnostní politiku. Ukážeme dále, že tento

p ístup nakonec nevyu je ur ité definování hrozeb, ale na mén intuitivní, analytí t j-í, a tedy objektivní j-í bázi. V pojednání demonstrujeme téfl mofnosti vyuffití progresivních postup z analytické metodologie zpravodajských slufleb, konkrétn ve form strategických scéná . Sumárn é eno, jde zde o to, fle propojením tí zp sob uvařlování ó strategicky bezpečnostního, civiln manařerského a zpravodajsky analytického ó lze dosáhnout kvalitativního posunu p í plánování tak náro né politické aktivity, jakou je zvládání budoucích bezpečnostních hrozeb.

2 Resilience jako koncep ní báze pro tvorbu strategií bezpečnostního managementu

Pr kovníky aplikace konceptu resilience v oblasti tzv. globálních hrozeb jsou experti Sv tového ekonomického fóra (World Economic Forum /WEF/, tzv. šDavosø [1]), kte í pro daný kontext (tzn. resilience státu) p í-li s pracovní definicí resilience¹ a konstatovali, fle je zvlá-t d leffitá u hrozeb s obtířnou predikovatelností a tam, kde není p íli- známo, jak na n² reagovat ó a to je práv p ípad v t-iny globálních hrozeb, kterým WEF v citované studii v nuje pozornost.

Auto í z WEF tedy, a koliv sami explicitn operují s velmi p esn definovanými hrozbami, v p ípad slab predikovatelných nebezpečí (u nichfl je navíc málo známo, jak s nimi zacházet) nakonec v kontextu bezpečnostního managementu vycházejí primárn z p edstavy budování pruřných (resilientních) bezpečnostních systém , jejichfl vlastnosti jim umofní elit t mto hrozbám ó anifl by p ítom bylo p edem nutn známo, o jaké detailn p jde a jak budou p sobit.

3 Globální a externí hrozby jako hrozby strategické

Auto í WEF se ve svém p ístupu ke globálním hrozbám opírají o publikaci dvou profesor , R. S. Kaplana a Anette Mikes, z *Harvard Business School*, kte í vypracovali novou typologii hrozeb [2]: vedle hrozeb nevynucených (*preventable*, vyplývající typicky z lidského selhání) a strategických (chápaných jako d sledek zám rn p íjatého rozhodnutí s kalkulovaným rizikem) definují hrozby externí, které stojí mimo vliv a kontrolu daného subjektu. Rovn fl v p ípad globálních hrozeb ve studii [1] se podle autor z WEF jedná o hrozby externí.

Kaplan a Mikes u externích hrozeb nedávají subjektu (spole nosti) jinou manařerskou mofnost nefli jen analytické řzvládnutíø hrozby (a jejich následk), p í emfl jmenovit navrhují t í p ístupy: stress-testy, plánování na bázi scéná a *war-gaming*. Auto í zde z stávají v kontextu svého oboru a nap . u scéná se omezují na velmi pov-echný popis (scená e jako dlouhodobé analýzy ó typicky pro období p tí afl deseti let; jsou v nich zvařlovány ve-keré uplat ující se síly, z nichfl se potom vybírá ur itý po et ídicích sil /typicky ty í/, tzv. *drivers*; dále se postupuje v podstat podle metodologie vypracované v uplynulých dekádech ve spole nosti SHELL). Tento odkaz je kařdopádn podstatný, nebo jím se metodologicky posouváme blíffe ke kyřlené bezpečnostní tematice, kde jsou ó nap . ve zpravodajské analýze ó predik ní scéná e standardem.

Davo-tí globalisté a harvard-tí manaře í tedy operují s hrozbami (rozsahem) globálními a (p vodem) externími; z asové perspektivy se jedná o hrozby dlouhodobé, a proto (nejen z hlediska koncep ního) strategické. Sou asn v-ak považujeme d lení hrozeb na externí a interní za spekulativní a prakticky nevhodné: ob kategorie se p íli-prolínají nebo dokonce nejsou dost dobře odli-itelné a tam, kde se toto d lítko musí uplat ovat (nap . p í definování p sobnosti zpravodajských slufleb s vn j-í, resp. vnit ní p sobností), se beztak nedá bez ur itých p ekryv pracovat. Namísto tohoto d lení tedy navrhuje a dále se budeme snařit

obhájit vymezení hrozeb podle jiných, byť příbuzných kritérií: podle jejich povahy (státní versus nestátní, případně ne-humánní), povahy (antagonistická versus ne-antagonistická) a dynamiky (náhlá versus trvalá).

Výše popsané vymezení a kategorizaci hrozeb podle jejich obecných společných znaků považujeme za inspirativní a zejména v bezpečnostním rámci významné, neboť zcela odpovídá dříve komentovanému metodologickému primátu ohroženého subjektu (v našem případě jde o stát) před hrozbou. Zároveň jde o pojetí propojující akademické chápání hrozeb s praktickými nástroji uplatňovanými v bezpečnostním managementu, konkrétně i strategické predikci.

4 Hrozba jako pravděpodobnostní a jako kvantitativní událost

Jedním z klíčových výstupů studie [1] je prezentace výsledků rozsáhlého (více než 1000 respondentů expertů z více než 100 zemí) dotazníkového šetření, na jehož základě vznikla tzv. škála rizik³, grafické znázornění vztahu mezi pravděpodobností a dopadem 50 nejvíce stanovených hrozeb z 5 oblastí (ekonomická, environmentální, geopolitická, společenská /societal/ a technologická, každá reprezentovaná 10 hrozbami) v příštích 10 letech.

Vztah mezi pravděpodobností a dopadem hrozeb je zde pozoruhodný a navíc nenáhodný, neboť k podobnému se autoři z WEF dopracovali i ve studiích z předchozích let. Autoři samozřejmě nepodkládají, že s rostoucí pravděpodobností bude dopad hrozby klesat (závažné hrozby mají totiž nízkou pravděpodobnost nebo méně závažné), výsledkem je průměr velmi úmírný mezi těmito veličinami! Prakticky všechny byly navíc vnímány jako spíše velmi pravděpodobné (pravděpodobnost > 3) a velmi závažné (dopad > 3), přičemž vztah mezi nimi lze charakterizovat jako lineární: na grafu se hrozby řadí volně podél přímky pod úhlem 45° (byť ve velmi úzkém rozmezí hodnot obou proměnných!). Graf dále prozrazuje, že i selhání byly hrozby hodnoceny v podstatě stejnou pravděpodobností jako závažné, tzn. že mezi hodnotami pravděpodobnosti a dopadu se v odpovědích projevovala velmi těsná vazba, ať točíme. Jak plyne z obr. 30 studie, tento principiálně chybný vztah byl špekulací i u těch nejvíce důležitých hrozeb zvláště!⁴

V podstatě stejné zjištění v předchozím roce ([3]; mezi hodnotami pravděpodobnosti a dopadu byla nalezena slabá pozitivní korelace s koeficientem 0.39) autoři komentovali tak, že lidé mají zřejmě tendenci obávat se hrozby jako takové, tj. aniž jsou schopni vnímat samostatně a oddělit (a subjektivně škvantifikovat) její pravděpodobnost a hrozbu⁵.

Uvedený význam nepříjemnosti mezi pravděpodobností a dopadem hrozby to ovšem znamená nejen to, že 1/ nejsme schopni správně vyhodnocovat kvantitativní komponenty hrozby, ale také to, že 2/ o hrozbách nejsme zřejmě vůbec schopni korektně kvantitativně přemýšlet a že 3/ naše uvažování o tzv. šrozbách a rizicích (tedy v kontextu relevantních bezpečnostních strategických dokumentů) je od počátku a celé zatíženo systematickým (a přitom nevdomým!) deficitem.

5 Hrozby a resilientní stát

Poznání inherentní chybovosti v koncepcích úvahách o hrozbách odpovídá metodologickému důrazu na dosažení žádoucích vlastností ohroženého subjektu elicitivních hrozbám, jež nemohou být předem dostatečně dobře popsány. Resilientní systém nedisponuje absolutní obranyschopností, není nedotknutelný, nýbrž v průběhu reakce na hrozbu se trvale přizpůsobuje proměnlivým bezpečnostním podmínkám a rychle nalézá novou rovnováhu, přičemž trvale udržuje své funkce. Resilience (průhlednost) je jedním z typů stability; druhým je pevnost (resistence). V ekologické teorii [4] se resilience popisuje jako štaabilita gumy

(systém se za působení vnějšího narušujícího faktoru /tzv. disturbance/ tvarováním, zůstává ale stále šetrnějším a po odeznění disturbance se vrací do původní podoby), zatímco resistance je šetrností skla (systém odolává bez změny i působení silných vnějších faktorů, avšak po překročení jejich mezí intenzity náhle nenávratně praská a dále již není schopen ani fungovat, ani se obnovit).

Ze systémového hlediska tak lze hrozby rozdělit na hrozby typu škla (jimiž lépe odolávají systémy resilientní) a hrozby typu šev ráku (jimiž budou lépe odolávat systémy resistantní)⁶. Nové ekologické pojetí resilience⁷ pak akcentuje i chronicitu tlaku (~ hrozby), schopnost permanentní adaptace systému, a tedy i trvalost jeho funkcí v neustále se měnících podmínkách, nikoliv uflight ale návrat do původního stavu ani jedinou rovnovážnou podobu systému.

Hrozby se zde tedy dají profilovat nikoliv v podobě jednoznačně pojmenovatelných diskretních fenoménů, nýbrž jako množiny s určitými systémovými charakteristikami. Díky re-klasifikaci hrozeb podle jejich systémových (nikoliv uflight tedy genetických) znaků máme potom speciálně ve vztahu ke státu jako systému s fládoucími schopnostmi dojít k uflightným závěrům⁸.

Moderní stát by tedy měl fungovat jako bezpečnostně resilientní systém schopný úinné adaptace na působení (tlak) chronické hrozby i průfnné reakce na (úder) náhlé hrozby. Někdejší představa státu jako pevnosti s resistantní bezpečností je patrně definitivně překonaná. Jeho fungování bude však povahou hrozby ovlivněno více, než si např. výzkumníci WEF připouštjí. Ti totiž přebírajíce koncept externích hrozeb harvardské školy chápou švédě globální hrozby jako převážně nekonfrontační, ne-antagonistické (tj. vyvolané aktérem ovládaným i je-tím spouštěm oně hrozby, jenž ji však necílí /a obvykle to ani šneumí/ v domě proti jinému státu).

Antagonistitu tedy vymezujeme jako druhou základní systémovou charakteristiku hrozby. Stát (bez ohledu na schopnost a povahu jeho odezvy na hrozbu) jako švýbný předmět hrozby jedná zásadně diferencovaně podle toho, zda jde o hrozbu antagonistickou, i neantagonistickou. Toto dichotomické dělení je podle našeho mínění neodmyslitelnou součástí každé bezpečnostně strategické koncepce a zároveň základním metodologickým vodítkem k popisu a vodce hrozby (aktéra). Podobně lze nahlířlet i kategorizaci hrozeb podle jejich dynamiky (náhlá versus trvalá). Aktér a dynamika jsou tak v daném kontextu šfjnými charakteristikami každé hrozby.

6 Deduktivní myšlení v bezpečnostní sféře a strategické scénáře

Přístup zdrazující systémovou povahu komplexu hrozba o stát a preferující rozvíjení specifických schopností (resilience) státu před detailním stanovením výtu jednotlivých hrozeb a pokusy o jejich exaktní predikci tkví v deduktivním myšlení. To vede od induktivního děrazu na událost (tj. na konkrétní hrozbu s její *pravděpodobností* podmíností) k děrazu na aktéra (jako *přímou* podmíněný faktor) a k vidění státu jako působitých systémov definovatelných deterministických sil. Hrozba (jako pravděpodobnost i jako aktér) je pak jejich projevem.

Primát deduktivního myšlení znamená také posun od empirického pojetí predikce hrozeb (ve smyslu studií typu Global Risks /GR/) k predikci založené na znalosti hybných sil (nebo aktérů) různé úrovně významnosti o odlišných aflu po tzv. megatrendy (ve smyslu studií Global Trends)⁹ a případně aflu hlubinně globální proudy, jakými jsou Huntingtonova mezicivilizační pnutí nebo nevyhnutelné soupeření států v duchu geopolitiky a velmocí podle Mearsheimera. Vlastní dlouhodobé predikce jako nadále obvyklé východisko strategických bezpečnostních dokumentů (viz dále) potom nejsou pouhou subjektivní extrapolací nyníšich

stav¹⁰, nýbrž pokusem o pohled za hranice momentálního –umu, opírající se o odhad ídicích sil d jinného pohybu. Pro tento typ predikce je typické využití strategických scéná , zp ístup ujících komplikované úvahy o vztazích mezi p íslu–nými subjekty a jejich dynamice formou d jov plynulého narativu.

7 Od bezpečnostních hrozeb k bezpečnostním strategiím

Logická nepřijatelnost p ímé úm rnosti mezi pravd podobností a dopadem hrozby (viz kap. 4.) na jedné stran , av–ak sou asn obsáhlost a reprezentativnost primární datové báze studie [1] na stran druhé vedly k pokusu o modifikované využití anketních výsledk . Jeho cílem bylo nalézt skrytou vztafnost mezi ob ma klí ovými veli inami hrozby, tj. mezi pravd podobností a dopadem. Jestliže na úrovni nomináln definovaných hrozeb tato vztafnost zjevn neexistuje, pokusili jsme se ji zjistit na úrovni re-klasifikovaných hrozeb podle jejich systémových znak (viz kap. 5.). Poufili jsme p itom metodu p evodu nominálních charakteristik hrozeb na systémové, uplatn nou pro srovnávací meta-analýzu ty studií zmín né série Global Trends¹¹.

V–ech 50 hrozeb studie [1] (viz kap. 4.) jsme nejprve transformovali¹² podle charakteru aktéra (ve zkratce AKTÉR: stát ó antagonistický; stát ó ne-antagonistický; ne-stát ó antagonistický; ne-stát ó ne-antagonistický; ne-humánní aktér; tab. 1), následn podle dynamiky p íslu–ného projevu hrozby (ve zkratce JEV: náhlá/okamžitá ó predikovatelná; náhlá/okamžitá ó nepredikovatelná; postupná/eskalující; chronická/periodická; tab. 2) a na tomto základ jsme identifikovali 18 typ vztahu AKTÉR ó JEV. Ke každému jsme nakonec p i adili pr m rnou hodnotu pravd podobnosti a dopadu podle odhadu respondent studie [1] (viz tab. 3).

Tabulka 1

Re-klasifikace hrozeb z vý tu studie [1] podle jejich aktéra (p vodce)

Hrozba: AKTÉR	Hrozby ve vý tu [1]	Pr m rné skóre: DOPAD
I. Stát ó antagonistický	22, 24, 26, 29, 42, 46	3,523
II. Ne-stát ó antagonistický	23, 28, 36, 45	3,428
III. Stát ó neantagonistický	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 25, 32, 33, 34, 38, 40, 41	3,643
IV. Ne-stát ó ne-antagonistický	27, 30, 31, 37, 43, 44, 47, 49, 50	3,179
V. Ne-humánní aktér	11, 16, 19, 20, 35, 39, 48	3,430

Pozn.: íslice v prost edním sloupci odpovídají po adí hrozeb v [1] (obr. 29, s. 46-47), hodnota dopadu je pr m rem pro daný typ hrozeb podle [1] (obr. 44, s. 66 a obr. 4 této práce).

Jelikož analýza vztahu mezi pravd podobností a dopadem takto re-klasifikovaných hrozeb neprokázala fládnou souvislost (nejvyší hodnoty obou veli in byly nalezeny u typ s nejv t–ím po tem hrozeb a to indikuje systematickou nev domou p edpojatost respondent), p i hledání skrytých souvislostí jsme dále seskupovali jevové charakteristiky hrozeb, takře podle dynamiky jejich projevu nadále z staly jen 2 protich dné sdružené typy, a to hrozba: náhlá (v tab. 2 náhlá/okamžitá) a trvalá (v tab. 2 zahrnující: postupnou/eskalující a chronickou/periodickou).

Tabulka 2
Re-klasifikace hrozeb z výtu studie [1] podle jejich dynamiky (jevové podstaty)

Hrozba: JEV	Hrozby ve výtu [1]	Průměrné skóre: PRAVD PODOBNOST
1. Náhlý/okamžitý a predikovatelný	24, 28, 29, 37, 40, 41	3,466
2. Náhlý/okamžitý a nepredikovatelný	9, 19, 20, 39, 42, 44, 45, 48, 49, 50	3,210
3. Postupný/eskalující	4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 25, 26, 31, 34, 35, 36, 43, 46, 47	3,483
4. Chronický/periodický	1, 2, 3, 7, 10, 18, 22, 23, 27, 30, 32, 33, 38	3,273

Pozn.: Íslyce v prostředním sloupci odpovídají po adí hrozeb v [1] (obr. 29, s. 46-47), hodnota pravd podobnosti je průměrná pro daný typ hrozeb z [1] (obr. 44, s. 66 a obr. 4 této práce).

Na tomto základě vzniklo (viz tab. 4, resp. tab. 5) –est, resp. ty i typy vztahu AKTÉR a JEV, k nimž byly přiřazeny průměrné hodnoty pravd podobnosti a dopadu z tab. 3. íádné zásadní kvalitativní souvislosti nebyly zjišeny ani zde, výsledek zejména vztáfnosti v tab. 4 (s relativně výraznými rozdíly mezi průměrnými hodnotami pravd podobnosti a dopadu u daných typů hrozeb) však pro další modelování dovolil alespoň diferencovat na jevové straně mezi hrozbami náhlými a trvalými a na straně aktéra mezi hrozbami státními a ne-státními.

Tabulka 4
Sekundární re-klasifikace hrozeb na základě jejich sdružení podle identity aktéra a dynamiky jejich projevu

Sdružený typ (AKTÉR/JEV)	Průměrné skóre: PRAVD PODOBNOST	Průměrné skóre: DOPAD	Počet hrozeb
Stát/Náhlý	3,306	3,619	6
Ne-stát/Náhlý	3,306	3,256	6
Ne-humánní aktér/Náhlý	3,306	3,430	4
Stát/Trvalý	3,403	3,619	24
Ne-stát/Trvalý	3,403	3,256	7
Ne-humánní aktér/Trvalý	3,403	3,430	3

Pozn.: Hodnoty pravd podobnosti a dopadu jsou vypočteny jako průměry pro daný sdružený typ na základě hodnot stanovených v tab. 1, 2 a 3 pro příslušné kategorie.

Tabulka 5
Sekundární re-klasifikace hrozeb na základě jejich sdružení podle projevu aktéra
a dynamiky jejich projevu

Sdružený typ (AKTÉR/JEV)	Průměrné skóre: PRAVDĚPODOBNOST	Průměrné skóre: DOPAD	Počet hrozeb
Antagonistický/Náhly	3,306	3,485	5
Ne-antagonistický/Náhly	3,306	3,501	11
Antagonistický/Trvalý	3,403	3,485	5
Ne-antagonistický/Trvalý	3,403	3,501	29

Pozn.: Hodnoty pravděpodobnosti a dopadu jsou vypočteny jako průměr pro daný sdružený typ na základě hodnot stanovených v tab. 1, 2 a 3 pro příslušné kategorie.

Tabulka 3
Typologie hrozeb ve výtu [1], re-klasifikovaných podle aktéra (římská číslice, viz tab. 1)
a dynamiky jejich projevu (arabská číslice, viz tab. 2)

Typ	PRAVDĚPODOBNOST	DOPAD	Počet hrozeb
1/I	3,466	3,523	2
1/II	3,466	3,428	1
1/III	3,466	3,643	2
1/IV	3,466	3,179	1
2/I	3,210	3,523	1
2/II	3,210	3,428	1
2/III	3,210	3,643	1
2/IV	3,210	3,179	3
2/V	3,210	3,430	4
3/I	3,483	3,523	2
3/II	3,483	3,428	1
3/III	3,483	3,643	12
3/IV	3,483	3,179	3
3/V	3,483	3,430	3
4/I	3,273	3,523	1
4/II	3,273	3,428	1
4/III	3,273	3,643	9
4/IV	3,273	3,179	2

Pozn.: Pro každý z 18 typů je vypočtena průměrná hodnota pravděpodobnosti a dopadu na základě odhadu respondentů v [1].

Blíží se analýza hrozeb, zejména pokud jde o jejich vazbu na chráněné zájmy, ve strategických bezpečnostních dokumentech obvykle chybí. Hrozby jsou sice obecně považovány za jevy ohrožující zájmy, avšak v tisku zde nejsou diferencovány podle toho, na

jakou hladinu významnosti zájmů, čímž i ovlivní, což poukazuje na to, že dokument v bezpečnostním plánování snižuje.¹³ Proto navrhneme, aby se strategická analýza hrozeb a predikce scénáře jako podklad k tvorbě bezpečnostních dokumentů konstruovaly zvláště pro každou úroveň významnosti zájmů. Pro tyto účely abstrahujeme od zafixované tradice¹⁴ a namísto toho nabízíme tři nové kategorie; vzestupně od nejnižší po nejvyšší významnost zájmu, resp. závažnost korespondující hrozby:

1. Prosperita
2. Stabilita
3. Integrita

Každá z těchto kategorií zároveň neodlučitelně koresponduje s úrovní závažnosti hrozeb. Jak je to naznačeno v následujících výsledcích analýzy v předchozí kapitole, jednotliví aktéři se mohou konsistentně jevit v závažnosti (tj. v dopadu) svých hrozeb, což by znamenalo, že každé úrovní významnosti zájmů (tedy zjednodušeně: ke každé úrovni bezpečnosti) se váže typický aktér hrozby. Mohli bychom například pracovat s hypotézou, že z hlediska integrity bude charakteristické nebezpečí představovat státní (státem iniciovaná) a souasně antagonistická hrozba, pro stabilitu jím bude státní ne-antagonistická hrozba a pro prosperitu pak hrozba nestátní a ne-antagonistická. Z hlediska jevového by na daných úrovních mohly být relevantní hrozby postupně eskalující (integrita), náhlé-okamžité a predikovatelné (stabilita) a nakonec hrozby chronické (prosperita).

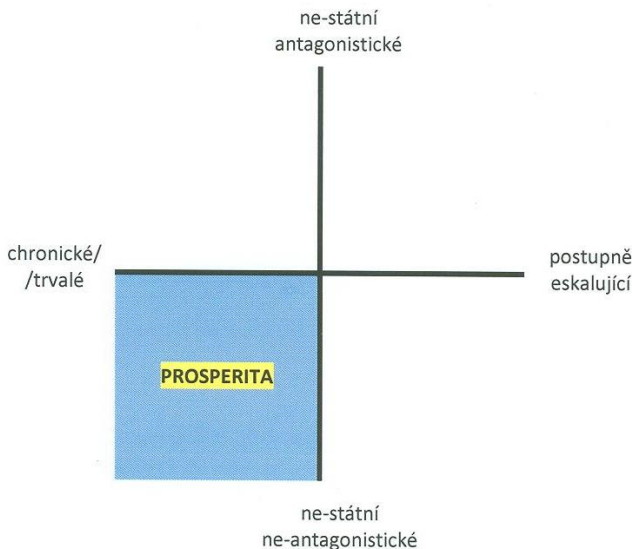
Rozvíjenou metodologii bychom mohli dále modifikovat tak, aby hovořila jazykem konvenčního chápání zájmů a hrozeb, například pokusem o přiblížení se k nominálnímu pojetí hrozby a špičce o jejím působení. Nejvhodnějším nástrojem jsou k tomu predikce scénáře, díky nimž se od systémových pojetých hrozeb oklikou vracíme blíže k hrozbám v nominálním chápání a k jejich působení do strategického plánování v bezpečnostních strategiích.

Uplatnění scénáře se dostáváme také k standardnímu využití identifikace i hybných sil a faktorů, z kterých zde aktérem hrozby. Klasická metodologie scénáře umožní uje propojit hrozbu v její systémové podobě s špičkou hemu, v němž je chráněn zájem na určité úrovni významnosti ohrožen vysoce konkretizovaným nebezpečím, v definované predikce perspektiv. Zdánlivě náhodně se přitom vracíme na počátek našich úvah (kap. 2. a 3.), kde jsme akceptovali kontext resilientního státu a tzv. externích hrozeb, resp. scénáře jako nástroje k jejich uchopení.

8 Hrozby a predikce scénáře jako podklad strategických koncepcí

Strategické koncepce budou v našem pojetí primárně vycházet ze systémových charakteristik hrozby, podle nichž bude konstruován bezpečnostní systém resilientního státu. Nominální pojetí hrozeb (ve smyslu výtu konkrétních bezpečnostních relevantních jevů a procesů) v dokumentech tohoto typu by tedy jistě nemělo být určující. Bezpečnostní systém by měl být výsledkem budování adaptačních a reakčních schopností státu na širokou škálu hrozeb, a to v závislosti na tom, zda jde o hrozby iniciované státem, nebo nestátní, a potom zvláště podle toho, zda se bude jednat o hrozby v domovině proti danému státu (antagonistické), nebo nikoliv; bezpečnostní systém bude souasně koncepčně rozlišovat mezi hrozbami náhlými, postupnými a chronickými, a bude muset fungovat nejen proti hrozbám predikovatelným, ale též předešle neodhadnutelným¹⁵.

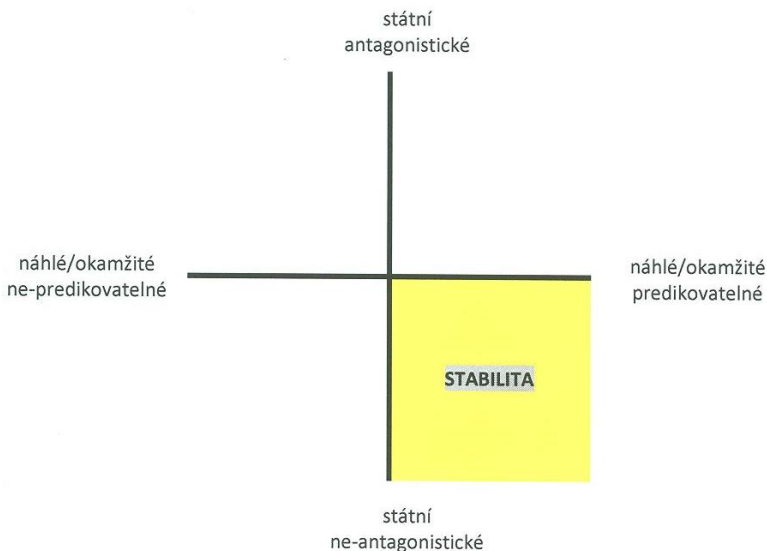
V předchozí kapitole jsme definovali tři základní úrovně významnosti zájmů chráněných státním bezpečnostním systémem (od prosperity přes stabilitu k integritě). Zároveň jsme předešle stanovili tři systémově definované skupiny hrozeb, které budou pro tyto úrovně typicky relevantní (ve stejném pořadí: ne-státní/ne-antagonistické a chronické/trvalé; státní/ne-antagonistické a náhlé-okamžité a predikovatelné; státní/antagonistické a postupně eskalující)¹⁶.

Pozn.: Na každé úrovni se uplatňují reprezentativní hrozby (viz kap. 8.) a mohou být zasazeny do příslušných scénářů. (Intenzita dané vlastnosti hrozby roste směrem od pravého okraje osy.)

Obr. 1

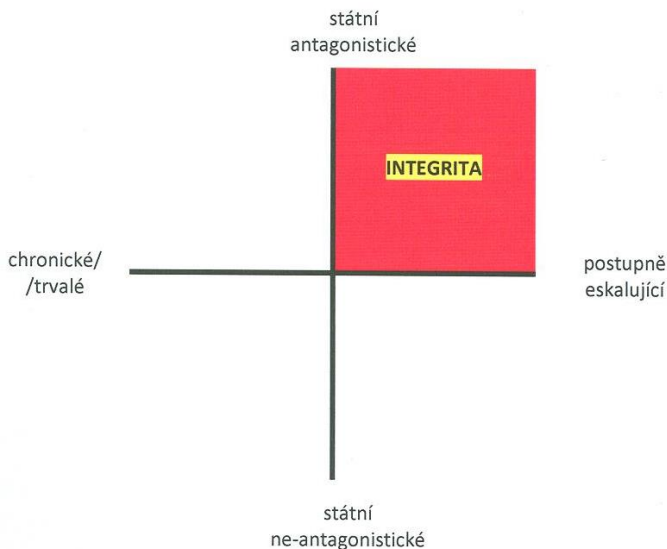
Matrice aktérů hrozeb a jejich dynamických projevů (podle tab. 1 a 2) pro danou úroveň významnosti chráněných zájmů státu (zde: prosperita) jako podklad pro predikční scénáře (viz pozn. 16 - 18)

Pozn.: Na každé úrovni se uplatňují reprezentativní hrozby (viz kap. 8.) a ty mohou být dále zasazeny do příslušných scénářů. (Intenzita dané vlastnosti hrozby roste směrem od pravého okraje osy.)

Obr. 2

Matrice aktérů hrozeb a jejich dynamických projevů (podle tab. 1 a 2) pro danou úroveň významnosti chráněných zájmů státu (zde: stabilita) jako podklad pro predikční scénáře (viz pozn. 16 - 18)

Pozn.: Na každé úrovni se uplatňují reprezentativní hrozby (viz kap. 8.) a ty mohou být dále zasazeny do příslušných scénářů. (Intenzita dané vlastnosti hrozby roste s měřítkem odprůměrované osy.)

Obr. 3

Matrice aktérů hrozeb a jejich dynamických projevů (podle tab. 1 a 2) pro danou úroveň významnosti chráněných zájmů státu (zde: integrita) jako podklad predikčních scénářů (viz pozn. 16 - 18)

Na obr. 1 a 3 je znázorněn možný způsob švýbu ruů hrozeb jako východisek ke scénářům na jednotlivých úrovních významnosti zájmů¹⁷. Osy matic vytínají kvadráty představující vzájemně schematicky diferencovaná pole výskytu možných hrozeb. Metodologie vícenásobných scénářů [6] dovoluje prostřednictvím tí dílčích matic kombinovat všechny¹⁸ proměnné relevantních skupin hrozeb podle tab. 1 a 2. Kvadráty s typickými hrozbami pro jednotlivé úrovně významnosti zájmů jsou odlišeny barevně a každý z nich může obsahovat typickou (charakteristickou) hrozbu a na ní navázaný scénář dle výkladu v předchozím odstavci. Hrozby ve scénářích jsou tedy určovány šdolaě, stanovením jejich systémových charakteristik, a potom jejich konkrétním pojmenováním. Konkrétní (nominální) hrozby zde jifi nejsou bezpečnostně-strategickým východiskem, koncepcí nezávisle proměnnou, nýbrfi jako flivá náplň scénářů se stávají ilustrací, inspirací a symbolizací alternativního způsobu uchopení dané problematiky.

9 Diskuse: Nepřekonatelná problematika nost kvantifikace hrozeb

Studie [1] zde posloufili především jako podpora metodologických úvah, takže otázka, zda globální hrozby jsou pro národní bezpečnostní strategie relevantní, nevyfkluje explicitní pozornost. Protože ale každá globální hrozba je v dnešním šhyperpropojeném světě pro formulaci národních strategických dokumentů klíčová (a [5] vyzdvihuje u globální hrozby její systémovou /holistickou/ povahu)¹⁹, máme s dostatečnou vřhodností i v eských bezpečnostních scénářích s podobnými pojetými globálními systémovými hrozbami operovat, respektive máme je považovat za kvalitativní východisko pro úvahy o hrozbách lokálních.

Pro další verifikaci předchozích závěrů ze studií [1] a [3] jsme vzali v potaz i nejnovější studii [5]. Pokud jde o klíčový vztah mezi pravděpodobností a dopadem hrozeb, oproti [1] byly získány hodnoty obou veličin rozdílné o dva stupně; hrozby v grafu jejich vzájemného vztahu ale šlobsadily i zde koncentrován prostor se spíše nadprůměrnými hodnotami obou veličin. I v případě studie [5] se tedy v úvahách respondent zobrazuje podobně, ale zřejmě subjektivně principiálně vztah obou veličin, tj. ve smyslu: čím vyšší má hrozba pravděpodobnost, tím bude mít také vyšší dopad²⁰. Kvantitativní diference hrozeb byla však v této studii ještě poněkud slabší než v předchozí, takže navzdory zmíněnému rozdílu se hrozby šnahromadily v protáhlém sluku kolem průměrných hodnot z anketních výsledků.

V diskusi k těmto výsledkům (str. 50) autoři studie [5] konstatují, že anketní údaje mohou být zatíženy kognitivním zkreslením (tzv. *availability bias*), kdy jako závaznější se hodnotí hrozby právě (i nedávno) zakoušené. Soudíme tedy, že i tato studie je dalším signálem selhávání pokusu o objektivní vyhodnocení tzv. nominálních hrozeb. Ani experti totiž, mají-li posoudit závažnost hrozeb (zde: součástí jejich pravděpodobnosti a dopadu), neprokouží svá imanentní omezení; týká se to nejen kvantitativních charakteristik (jako zde), ale pravděpodobnosti hrozeb jako takových, tzn. jejich identifikace. Diskuse v [5] odhaluje i další metodologická úskalí a fakt, že se snahou o induktivní proniknutí do této problematiky relevance výstupů klesá, nebo lidský intelekt není schopen s abstraktními veličinami typu pravděpodobnost a dopad hrozeb pracovat.

V kontextu [5] a událostí z počátku roku 2014 (ukrajinská krize) stojí za zmínku též fakt, že o rozdíl od dvou předchozích studií GR šó teprve [5] uvádí závazný mezinárodní konflikt (*violent inter-state conflict with regional consequences*) jako explicitní geopolitickou hrozbu (sic!). Obě předchozí GR totiž po italy s typem hrozby jen velmi vzdáleně připomínající konflikt, jenž vyvrcholil událostmi na Krymu (*failure of diplomatic conflict resolution*). Podle našeho názoru, ještě spíše než o předklad notorického podceňování tradičních hrozeb po roce 2001 jde o selhání dokumentující nejvíce metodologické riziko nyní ještě: prakticky nedávdatelné stídání tzv. šnových hrozeb se zmíněnými šstarými (tj. tradičními šó tedy i geopolitickými). Ukončení dvou dekad difuzních a aš nepojmenovatelných hrozeb událostmi na hranicích Ruska v letech 2008 a 2014 nemusí být předznakem paradigmatu obnoveného soupeření Západu s ruským elementem, ale jen připomenutím faktu, že hrozby bude vhodné vnímat primárně z hlediska způsobu, jimiž jim (podle jejich výše definovaných charakteristik) bude ohrožen subjekt elit.

S odkazem na kap. 8. této studie by tedy ani z našeho hlediska nemělo být (náhlou) koncepcí bezpečnostní prioritou imperiální Rusko, nýbrž způsob, jakým by měl daný stát (zde ČR) reagovat na jiným státem organizovanou, antagonistickou a postupně eskalující hrozbu.

Nepřesná (nesystémová) dichotomie nových a tradičních hrozeb je šste n zodpovědná i za hluboké podhodnocení geopolitických hrozeb v politické praxi (s odrazem v propadu obranného rozpočtu). Systémové pojetí hrozeb by mohlo být ideově neutrálním východiskem pro šrehabilitaci reálných nebezpečí, resp. pro jejich koncepcí podchycení v bezpečnostní politice.

Risk	Likelihood	Impact
Chronic fiscal imbalances	3.97 +/- 0.05	3.97 +/- 0.05
Chronic labour market imbalances	3.69 +/- 0.05	3.73 +/- 0.05
Extreme volatility in energy and agriculture prices	3.71 +/- 0.05	3.88 +/- 0.05
Hard landing of an emerging economy	3.46 +/- 0.05	3.49 +/- 0.05
Major systemic financial failure	3.44 +/- 0.06	4.04 +/- 0.05
Prolonged infrastructure neglect	3.32 +/- 0.06	3.19 +/- 0.05
Recurring liquidity crises	3.36 +/- 0.05	3.66 +/- 0.05
Severe income disparity	4.22 +/- 0.05	3.8 +/- 0.05
Unforeseen negative consequences of regulation	3.31 +/- 0.06	3.18 +/- 0.06
Unmanageable inflation or deflation	3.18 +/- 0.05	3.57 +/- 0.05
Antibiotic-resistant bacteria	3.42 +/- 0.06	3.57 +/- 0.06
Failure of climate change adaptation	3.76 +/- 0.06	3.9 +/- 0.06
Irremediable pollution	3.35 +/- 0.06	3.65 +/- 0.06
Land and waterway use mismanagement	3.61 +/- 0.06	3.57 +/- 0.05
Mismanaged urbanization	3.69 +/- 0.06	3.39 +/- 0.06
Persistent extreme weather	3.7 +/- 0.06	3.65 +/- 0.06
Rising greenhouse gas emissions	3.94 +/- 0.05	3.88 +/- 0.05
Species overexploitation	3.68 +/- 0.06	3.36 +/- 0.06
Unprecedented geophysical destruction	3.17 +/- 0.06	3.33 +/- 0.06
Vulnerability to geomagnetic storms	2.59 +/- 0.06	3.16 +/- 0.06
Critical fragile states	3.38 +/- 0.06	3.53 +/- 0.05
Diffusion of weapons of mass destruction	3.23 +/- 0.06	3.92 +/- 0.06
Entrenched organized crime	3.46 +/- 0.06	3.21 +/- 0.06
Failure of diplomatic conflict resolution	3.58 +/- 0.06	3.69 +/- 0.05
Global governance failure	3.69 +/- 0.06	3.79 +/- 0.05
Militarization of space	2.81 +/- 0.06	3.16 +/- 0.06
Pervasive entrenched corruption	3.74 +/- 0.06	3.47 +/- 0.06
Terrorism	3.64 +/- 0.06	3.59 +/- 0.06
Unilateral resource nationalization	3.35 +/- 0.06	3.4 +/- 0.06
Widespread illicit trade	3.43 +/- 0.06	3.03 +/- 0.06
Backlash against globalization	3.14 +/- 0.06	3.34 +/- 0.06
Food shortage crises	3.6 +/- 0.06	3.83 +/- 0.06
Ineffective illicit drug policies	3.41 +/- 0.06	3.03 +/- 0.06
Mismanagement of population ageing	3.83 +/- 0.05	3.67 +/- 0.05
Rising rates of chronic disease	3.43 +/- 0.06	3.35 +/- 0.05
Rising religious fanaticism	3.66 +/- 0.06	3.64 +/- 0.06
Unmanaged migration	3.42 +/- 0.06	3.39 +/- 0.06
Unsustainable population growth	3.45 +/- 0.06	3.71 +/- 0.06
Vulnerability to pandemics	3.2 +/- 0.06	3.6 +/- 0.06
Water supply crises	3.85 +/- 0.05	3.98 +/- 0.05
Critical systems failure	2.96 +/- 0.06	3.62 +/- 0.06
Cyber attacks	3.82 +/- 0.06	3.52 +/- 0.06
Failure of intellectual property regime	3 +/- 0.06	2.99 +/- 0.06
Massive digital misinformation	3.36 +/- 0.07	3.24 +/- 0.06
Massive incident of data fraud/theft	3.52 +/- 0.06	3.27 +/- 0.06
Mineral resource supply vulnerability	3.42 +/- 0.06	3.45 +/- 0.06
Proliferation of orbital debris	2.87 +/- 0.06	2.8 +/- 0.06
Unforeseen consequences of climate change mitigation	3.23 +/- 0.06	3.35 +/- 0.06
Unforeseen consequences of nanotechnology	2.79 +/- 0.06	2.99 +/- 0.06
Unforeseen consequences of new life science technologies	3.11 +/- 0.06	3.36 +/- 0.06

Obr. 4

*Hrozby ve vý tu [1], uspo ádané do p ti kategorií podle charakteru ([1], obr. 44, s. 66)
a hodnoty jejich pravd podobnosti a dopadu odhadnuté respondenty
(viz kap. 4. této práce)*

10 Závěr: Systémová predikce hrozeb jako východisko bezpečnostního plánování?

Hlavním momentem popisovaného přístupu k bezpečnostním predikcím a na nich založeným strategickým dokumentům je přesvědčení, že dlouhodobě platné koncepce se nemohou opírat o odhad konkrétních bezpečnostních hrozeb v jejich nominálním (deskriptivním) vyjádření, nebo v této podobě jsou nepostifitelné (tj. nepredikovatelné). Vycházíme proto, za druhé, z premisy, že bezpečnostní plánování by mělo být založeno primárně nikoliv na znalosti konkrétních hrozeb, nýbrž na pojetí resilientního systému státu s adaptivní a transformativní reakcí na širokou škálu konkrétně nedefinovaných bezpečnostních hrozeb. Dále, za třetí, toto systémové pojetí státu by mělo být doplněno adekvátním vymezením relevance jeho chráněných hodnot (zájmů), odstupovanou od prosperity a integrity. Za čtvrté, k takto pojednaným úrovním významnosti zájmů by měly být exaktně (tzn. nikoliv jen na základě jakéhosi šperterního odhadu) stanoveny systémové parametry příslušných hrozeb (zejména pokud jde o jejich aktéra a dynamiku). Nakonec, za páté, předpokládáme, že na přehledu takto pojatých hrozeb a k jednotlivým hladinám významnosti zájmů bude vhodné vznikající bezpečnostní koncepce doplnit inspirativními scénáři, v nichž budou figurovat typické konkretizované jevy předešlých vymezených systémových vlastností jako zdroje ohrožení chráněných zájmů příslušné úrovně.

POZNÁMKY:

- ¹ Jde o schopnost systému 1/ adaptovat se na měnící se kontexty; 2/ odolat náhlým útokům; 3/ obnovit se do fládnoucí rovnováhy, přechodit i nové, při zachování kontinuity funkcí. Zahrnuje tak schopnost obnovy a adaptabilitu; na úrovni státu je definovatelná těmi charakteristikami (robustnost, redundance a plnost zdrojů /*resourcefulness*) a dvěma funkčními projevy (odezva a obnova). K tématu v kontextu sociálních věd viz například FOLKE, C.: Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses. *Global Environmental Change*. 2006, ro. 16, s. 253-267 a HELBING, D.: Globally networked risks and how to respond. *Nature*. 2013, . 497, s. 51-59.
- ² Jedná se zde o hrozby globální, které podle autorů WEF nezapadají přímě do existujících konceptuálních rámců.
- ³ Viz [1], obr. 29, s. 46-47 a obr. 44, s. 66. Respondenti hodnotili pravděpodobnost a dopad hrozeb na škálách v rozsahu od 0 (nejnižší pravděpodobnost/dopad) do 5 (nejvyšší pravděpodobnost/dopad).
- ⁴ V daných souvislostech není úplně přímě lefité, že respondenti vyhodnotili hrozby pro rok 2013 (viz [1]) jako konsistentní (o stejný stupeň) pravděpodobnější a závažnější než v předešlém roce ([3]).
- ⁵ Viz [3], str. 51: *One potential explanation is that people generally worry more about an individual risk, without fully disentangling its likelihood and impact.*
- ⁶ Toto dělení je naznačeno již v kap. 3., kde vymezujeme náhlé versus trvalé hrozby (škladivo versus šsv rákō).
- ⁷ Potom lze hovořit o *sociálně-ekologické* resilienci. Viz PICKETT, S. T. A., M. L. CADENASSO a J. M. GROVE: Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms. *Landscape and Urban Planning*. 2003, . 69, s. 369-384; PICKETT, S. T. A., B. MCGRATH, M. L. CADENASSO a A. J. NELSON: Ecological resilience and resilient cities. *Building Research & Information*. 2013, ro. 42, . 2, s. 143-157.
- ⁸ Experti WEF si ve studii z roku 2011 (WORLD ECONOMIC FORUM: Global Risks 2011. Sixth Edition. An Initiative of the Risk Response Network. WEF, Geneva. 2011, s. 44. ISBN 92-95044-47-9.) věřímají faktu, že respondenti věobecně vnímají náhlé události jako závažnější (s vyšším dopadem) než hrozby chronické; podle nich jde o známou percepční chybu, spoívající v tendenci podceňovat dopad dlouhodobých a známých hrozeb a naopak přeceňovat hrozby úkové.
- ⁹ Naposledy Global Trends 2030 (NATIONAL INTELLIGENCE COUNCIL: Global Trends 2030. NIC. 2012. ISBN 978-1-929667-21-5). NIC je vrcholným analytickým pracovištěm zpravodajské komunity (ZK) USA, v azeným do úřadu editelů národního zpravodajství (DNI), jenž je hlavou celé ZK se 16 slufbami. Série Global Trends (GT) vychází od roku 1997 (GT 2010) a GT 2030 je jejím pátým dílem. Specifikem série GT je spouautorství civilních expertů z celého světa.

- ¹⁰ Dobrou ilustrací tohoto postupu jsou studie Global Risks, které velmi viditelně odrážejí okamžitý dojem autorů. Ti bez ohledu na desetiletý predikční horizont ve svých předpovědích vycházejí z výrazných momentů aktuálního dne.
- ¹¹ Globální strategické predikce americké zpravodajské komunity o první zhodnocení. Interní materiál ÚZSI. Přímé srovnání výsledků jednotlivých dílů série GT nebylo kvůli jejich metodologické nejednotnosti možné, a tak k jejich jednotnému uchopení jsme je podrobili rozboru podle všeobecných (systémových) kritérií. Tato metodologie se ukázala jako vhodný nástroj k systémovému pojetí hrozeb podle jejich meta-charakteristik (aktér a dynamika).
- ¹² Transformaci jsme provedli navzdory tomu, že definice jednotlivých hrozeb v [1] (a podobně i třeba ve studii [3]) je velmi málo podrobná, a transformace tudíž značně arbitrární a potenciálně nepřesná (komentář k tomu viz BOSTROM, N., a M. M. CIRKOVIC (eds.): *Global Catastrophic Risks*. Oxford University Press, 2008, s. 12. ISBN 978-0-19-857050-9).
- ¹³ Například Bezpečnostní strategie ČR z roku 2011, a uvádí včetně 9 bezpečnostních hrozeb, blíže nerozvádí, jak se vztahují k chráněným zájmům na jejich jednotlivých úrovních významnosti (fluktuční, strategické, další významné).
- ¹⁴ Tedy například od třídy fluktuční, strategické, další významné zájmy, například od přírodního kategorie šnárodních zájmy.
- ¹⁵ A se to na první pohled jeví jako nelogický nonsens, tento štep hrozeb (*unexpected events*) je podle výroční zprávy britského parlamentního výboru pro zpravodajské služby (Intelligence and Security Committee of Parliament) aktuálně (2012/2013) jednou z priorit (*Agency Strategic Objectives*) britských zpravodajských služeb!
- ¹⁶ Z tab. 3 lze vyjít, že do každé z těchto skupin patří 2 konkrétní (nominální) hrozby z výše uvedených 50 hrozeb v [1], a to hrozby . 27 a 30 pro úroveň prosperity, hrozby . 40 a 41 pro úroveň stability a hrozby . 26 a 46 pro úroveň integrity. Z hlediska situace v ČR máme z těchto dvojic vybrat vždy jednu charakteristiku – jíž hrozbu, a to (pro úroveň ve stejném pořadí) takto: systémová korupce (. 27); selhání kritických systémů (. 41); ohrožení dodávek minerálních zdrojů (. 46). Uplatnění těchto hrozeb v bezpečnostních prioritách by v popisovaném případě vznikly kritické (šerné, pesimální) scénáře vývoje. Pro sestavení dalších scénářů (například referenčního základního, nebo optimálního apod.) je ovšem možné využít jiné konkrétní hrozby, ideálně ze stejné systémové skupiny.
- ¹⁷ Způsob konstrukce scénářů zde volně (technicky) přebíráme z metodické příručky [6].
- ¹⁸ Pro zjednodušení jsme z grafického znázornění vztahu hrozeb a scénářů pouze vyadili nehumánního aktéra jako bezpečnostní méně významný faktor; v seznamu 50 hrozeb ve studii [1] odpovídá jen za 7 z nich.
- ¹⁹ Tato studie i nadále pracuje s resiliencí a na tento koncept, jenž byl v centru pozornosti předchozí studie [1], se odvolává; tentokrát však jako ústřední termín zavádí systémovost.
- ²⁰ Porovnání studií Global Risks z let 2013 a 2014 je obtížné, neboť nepracují se stejným počtem hrozeb, a navíc soubor 31 hrozeb studie [5] není prostým zúžením výše uvedených v [1], nýbrž jeho kvalitativním zpracováním. Hlubšímu využití výsledků [5] brání nepublikování konkrétních hodnot pravděpodobnosti a dopadu jednotlivých hrozeb.

Literatura

- [1] HOWELL, L., ed. *Global Risks 2013. Eighth Edition. An Initiative of the Risk Response Network*. Geneva: WEF, 2013. ISBN 92-95044-50-9.
- [2] KAPLAN, R. S. a A. MIKES. *Managing Risks: A New Framework*. *Harvard Business Review*. 2012, ro. 90, č. 6.
- [3] WORLD ECONOMIC FORUM. *Global Risks 2012. Seventh Edition. An Initiative of the Risk Response Network*. Geneva: WEF, 2012. ISBN 92-95044-35-5.
- [4] MÍČHAL, I. *Ekologická stabilita*. Brno: Veronica, 1992. 184 s. ISBN 80-85368-22-6.
- [5] WORLD ECONOMIC FORUM. *Global Risks 2014. Seventh Edition*. Geneva: WEF, 2014. ISBN 92-95044-60-6.
- [6] HEUER, R. J. a R. H. PHERSON. *Structured analytic techniques for intelligence analysis*. CQ Washington, DC: Press, 2010. ISBN 978-1-60871-018-8.